

Bardská smlouva a okolnosti vzniku francouzského protektorátu v Tunisku

Stanislav Balík

Anotace v češtině:

Příspěvek je věnován okolnostem vzniku francouzského protektorátu v Tunisku, institutu protektorátu z pohledu nauky meziválečného mezinárodního práva veřejného, obsahu a formě Bardské smlouvy a na ní navazujících Konvencí z Marsy a jejich srovnání s výnosem o zřízení Protektorátu Čechy a Morava ze 16. března 1939, č. 75/1939 Sb. z. a n., a konečně jako příkladu fungování protektorátu položení základů novodobé tuniské advokacie. Autor předkládá i vlastní překlad obou zmiňovaných dokumentů z francouzštiny do češtiny.

Klíčová slova v češtině:

Francouzský protektorát v Tunisku, Bardská smlouva, Konvence z Marsy, Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, základy novodobé tuniské advokacie.

Anotace v angličtině:

The paper considers the circumstances surrounding the creation of the French protectorate in Tunisia, the institute of the protectorate from the viewpoint of the teaching of interwar international public law, the content and form of the Treaty of Bardo and the associated Conventions of La Marsa and their comparison with the Decree on the Establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia of 16 March 1939, no. 75/1939 Coll. of Laws and Orders, and finally, as an example of the operation of a protectorate, the laying of the foundations of a modern legal profession in Tunisia. The author also presents his own translation of both aforementioned documents from French into the Czech language.

Klíčová slova v angličtině:

French protectorate in Tunisia, Treaty of Bardo, Conventions of La Marsa, Decree on the Establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia, foundations of a modern legal profession in Tunisia.

Důvodů, pro které jsem se na tuto konferenci přihlásil s referátem o Bardské smlouvě a okolnostech vzniku francouzského protektorátu v Tunisku, je několik.

Prvním, do jisté míry praktickým důvodem, je okolnost, že i v Olomouci, a to na Právnické fakultě University Palackého, byla v loňském roce zahájena výuka povinně volitelného předmětu o mimoevropských právních dějinách, jejíž součástí je i přednáška o formách francouzské nadvlády v zemích Maghribu a předkládaný materiál se má vedle kapitoly v učebnici¹ stát nejen pro zdejší pro studenty další studijní pomůckou.

---

¹ Srv. Balík, S., Balík, S. ml.: Právní dějiny mimoevropských zemí. 2. rozšířené vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, str. 189-192.

Druhým důvodem je zjištění, že Bardská smlouva bývá občas v nejnovější literatuře zcela opomíjena² a její český překlad není navíc dnes běžně k dispozici.

Třetím důvodem je snaha ukázat, že i mezi právními dějinami zdánlivě teritoriálně vzdálených zemí, navíc v několik desetiletí trvajícím časovém odstupu, může existovat přímá souvislost, což je dalším důkazem pro mnou opakovaně proklamované tvrzení, že snaha rušit na právnických fakultách povinnou výuku právních dějin je poněkud nešťastná a krátkozraká...

V dalším výkladu se pak hodlám věnovat okolnostem vzniku francouzského protektorátu v Tunisku, institutu protektorátu z pohledu nauky meziválečného mezinárodního práva veřejného, obsahu a formě Bardské smlouvy a na ní navazujících Konvencí z Marsy a jejich srovnání s výnosem o zřízení Protektorátu Čechy a Morava ze 16. března 1939, č. 75/1939 Sb. z. a n., a konečně jako příkladu fungování protektorátu položení základů novodobé tuniské advokacie.

X X X

Zájem Francie o získání Tuniska³, které formálně patřilo k Osmanské říši, zesílil po obsazení Alžírka a zlomení posledního odporu tamějšího domorodého obyvatelstva v letech 1830-1848.

Francie stála v intencích předchozích smluv uzavíraných s tuniskými beji již od 2. poloviny 17. století na straně Tuniska proti sultánovi ve třicátých letech 19. století.

Bejové se ve snaze o zachování relativní samostatnosti na Osmanské říši, při provádění reform a financování veřejných prací kromě politické orientace na Francii finančně zadlužili u řady evropských mocností a především u francouzských bank. Poněkud paradoxně nakupovali zbraně a nechávali cvičit své vojáky právě ve Francii.

Francouzský vliv v Tunisku sice sílil, na druhé straně mezinárodní situace v době, kdy se obsazení Tuniska stalo pro Francii aktuálním, byla výrazně odlišná oproti době, kdy Francie zahájila obsazování Alžírka. Novými mocnostmi se zájmem o kolonie se staly ve 2. polovině 19. století sjednocená Itálie a především sjednocené Německo.

Významným mezníkem se pak stal Berlínský kongres konaný v r. 1878, na němž Otto von Bismarck vyzval francouzské zástupce k zřízení protektorátu či obsazení Tuniska. V témže roce se neutrálně k případné okupaci Tuniska vyjádřila i Velká Británie, Itálie tak zůstala se svým Francii konkurujícím zájmem osamocena.

Záminkou k zahájení války se staly nájezdy pohraničních kmenů z Tuniska do francouzského Alžírka. Tunisko bylo záhy v r. 1881 obsazeno a bej přinucen podepsat dne 12. května 1881 v paláci Bardo smlouvu, která položila základy francouzského protektorátu v Tunisku.

---

² Srv. např. Veselý, Z.: Dějiny mezinárodních vztahů, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2007, kde je sice zmíněna obdobná protektorátní smlouva z Fezu (s. 163), týkající se Maroka, o Bardské smlouvě však zmínka chybí.

³ Podrobněji o francouzské okupaci Tuniska srv. dále např. Kunderát, M.: Padesát let francouzského protektorátu v Tunisku, Moderní stát. Revue pro politiku, parlamentarismus a vědy státní, V, 1932, str. 179-193; Hrbek, I. a kol.: Dějiny Afriky, kniha druhá, Nakladatelství Svoboda, Praha 1966, str. 198-202; Skřivan, A., Drška, V., Stellner, F. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648-1914, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1994, str. 182, aj.

Doplnění Bardské smlouvy přinesly Konvence z Marsy z 8. června 1883.

x x x

Protektorát se v 2. polovině 19. století stal pro velmoci vyhledávanou formou pro odůvodnění okupace a zavedení de facto koloniální správy na okupovaném území. O důvodnosti existence protektorátů posléze nepochybovala ani nauka mezinárodního práva veřejného.

Tento stav přetrvával i v 1. polovině 20. století a do vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava na něm nebylo shledáváno nic neobvyklého ani v české právní vědě.

Profesor mezinárodního a církevního práva Antonín Hobza (1876-1954) sice v roce nástupu Adolfa Hitlera k moci napsal, že „*právnicky je povaha protektorátu velmi sporná*,“ dodal však, že je tomu tak ale zejména proto, že „*není jednotného názoru o jeho vztahu k polosuverenitě*.“⁴ Hobza ve své citované učebnici podrobně rozebíral jednotlivé typy protektorátů s tím, že „*založení protektorátu bývá notifikováno třetím státům; nečiní-li námitek, jest v tom spatřovati uznání nové situace. Pokud nebyl protektorát uznán státy, váže jen kontrahenty. Jednostranné odstoupení od protektorátní smlouvy není možné*.“

Úvaha, že „*při protektorátu vláda státu ochraňujícího se spojuje s vládou státu ochraňovaného k vykonávání svrchovanosti v zemi ochraňované*,“⁵ se stala jako notorieta východiskem pro výklad o právních poměrech v dobovém Tunisku v r. 1932 i diplomatovi, ekonomovi a absolventu pařížské École Politique Miroslavu Kundrátovi (1887-1952).⁶

Polarizaci názorů na protektorát v literatuře německé na jedné a české na druhé straně nastal pak pochopitelně až po 15. březnu 1939.⁷

x x x

Myšlenku, že „*protektorátní smlouva mezi Francií a bejem tuniským z r. 1881 má řadu ustanovení, která byla nepochybně vzorem pro výnos z 16. března 1939*,“ napsal ještě za německé okupace českých zemí, s velkou pravděpodobností vůbec jako první, český právník a bývalý ministerský rada v kanceláři presidenta republiky Emil Sobota (1892-1945).⁸

Předesílám, že s uvedeným názorem Emila Soboty souhlasím.

---

⁴ Srv. Hobza, A.: Úvod do mezinárodního práva mírového, I. ,Praha 1933, str. 178-179.

⁵ Srv. Kundrát, M.: Padesát let francouzského protektorátu v Tunisku, Moderní stát. Revue pro politiku, parlamentarismus a vědy státní, V, 1932, str. 180.

⁶ Biografické údaje o Antonínu Hobzovi a Miroslavu Kundrátovi přináší Tomeš, J. a kol.: Český biografický sborník XX. Století, Paseka-Petr Meissner, Praha 1999, I., str. 471; II., str. 225.

⁷ Podrobněji viz Sobota, E. [uspořádal Schiesel, J.], Co byl protektorát, Kvasnička a Hampl, Praha 1946, str. 30-32.

⁸ Biografické údaje o něm viz Tomeš, J. a kol.: Český biografický skovník XX. Století, Paseka-Petr Meissner, Praha 1999, III., str. 162. Okolnosti vzniku Sobotovy práce „Co to byl protektorát“, jsou popsány i na přebalu knihy, citované v pozn. č. 7. Odtud se podává, že Sobota rukopis pečlivě ukrýval. O svých textech z doby Protektorátu Čechy a Morava prý napsal, že „*nebylo je možno ani ukládat do šuplíku. Bylo je nutno zakopávat do země*.“

Bardská smlouva⁹ a jí doplňující Konvence z Marsy¹⁰ mají dohromady stejný počet článků, tedy třináct, jako výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava č. 75/1939 Sb. z. a n. (dále jen „výnos“).

Na rozdíl od výnosu užívá Bardská smlouva termínu protektorát, ale regentství (*Régence*). Označení protektorát (*Protectorat*) je uvedeno až v prvním článku pozdějších Konvencí z Marsy.

Z porovnání textů výnosu na jedné a Bardské smlouvy a Konvencí z Marsy na druhé straně je patrné, že oba dokumenty vztahující se k francouzskému protektorátu nesloužily jako textová formulářová předloha výnosu, ale spíše pro inspiraci k tomu, co má být výnosem upraveno.

Hypotézu, že Bardská smlouva byla v tomto směru vzorem, podporuje výsledek porovnání její systematiky se systematikou výnosu.

V obou případech tak např. článek 5. upravuje postavení reprezentanta „*státu chránícího*“, tj. ministra-residenta (*ministre résident*), resp. říšského protektora, článek 6. zahraniční věci „*chráněného subjektu*“.¹¹

Obdobně článek 2. Bardské smlouvy a článek 1. výnosu řeší okupaci území, článek 3. Bardské smlouvy a článek 4. výnosu postavení hlavy „chráněného subjektu“. Článek 1. Bardské smlouvy a nepojmenovaná preambule výnosu jsou popisem dosavadních vztahů obou subjektů před vznikem protektorátu. Posun číslování článků je dán tím, že Bardská smlouva neobsahuje nečíslovanou uvozovací část jako výnos.

Bardská smlouva a Konvence z Marsy na jedné a výnos na druhé straně pak upravují řadu dalších analogických otázek v oblasti správní, finanční, vojenské aj., byť nezřídka koncepčně odlišně.¹²

Z hlediska procedurálního lze vysledovat odlišnost koncepce francouzského protektorátu v Tunisku oproti Protektorátu Čechy a Morava jakožto smluvního vztahu, sjednaného bejem a zástupcem Francouzské republiky, resp. jejím generálním rezidentem.

X X X

Ač na první pohled odlišně, ve skutečnosti se shodným výsledkem, vznikaly právní předpisy „chráněného subjektu“ v Tunisku a v Protektorátu Čechy a Morava.

Podle prvního článku Konvencí z Marsy se bej zavázal provést správní, soudní a finanční reformy, které francouzská vláda uzná za vhodné.

V Protektorátu Čechy a Morava by naopak přicházelo v úvahu vydání říšských zákonů s platností pro Protektorát, odůvodněných společným zájmem, či převzetí správních oborů do říšské správy a zřízení říšských úřadů (článek 11. výnosu).

Z formálního hlediska tak v Tunisku reformu měly upravovat právní předpisy, vydávané bejem.

---

⁹ Neskenovaný text Bardské smlouvy ve francouzském jazyce je k dispozici na :

<http://www.archives.nat.tn/pdf-doc/287807.PDF>

¹⁰ Francouzský text je k dispozici na: http://fr.wikipedia.org/wiki/Convention_de_la_Marsa.

¹¹ Termíny „stát chránící“ a „chráněný subjekt“ přebírám z: Sobota, E. [uspořádal Schiesel, J.], Co byl protektorát, Kvasnička a Hampl, Praha 1946, str. 31.

¹² Viz též autorův český překlad Bardské smlouvy a Konvence z Marsy, tvořící přílohu tohoto příspěvku.

Reformy správní, soudní a finanční provedené po r. 1883 v Tunisku popsal Miroslav Kundrát v citované rozpravě.¹³

Vzhledem k tomu, že se zde nevěnoval reformě v oblasti advokacie, dovolím si připojit v tomto směru stručný doplněk.¹⁴

V Tunisku fungoval princip personality práva a systém dvojího zákonodárství.

Postavení advokátů činných v Tunisku upravil zprvu francouzský zákon z 2. března 1883, vycházející z konceptu právní úpravy přijaté v r. 1841 pro Alžírsko, které však mělo statut francouzského území. Dekretem z 1. října 1887 byla zřízena pro advokáty, působící v režimu francouzského práva, advokátní komora.

Tuniští právní zástupci (*oukil*), kteří vykonávali své povolání v materiálním pojetí, bez speciální právní úpravy a obvykle bez patřičné odborné kvalifikace, ztráceli klientelu i společenskou prestiž.

Zásadní změnu přinesl až bejův dekret, vydaný nepochybně z francouzského popudu dne 9. května 1897, který zavedl pro tyto právní zástupce povinnou profesní zkoušku a byl prvním krokem k formálnímu pojetí tuniské advokacie.

Z časové posloupnosti je patrné, že francouzská vláda neměla dlouho zájem vytvářet domácí konkurenci francouzským advokátům a že bejovi nezbývalo, než čekat na pokyn z francouzské strany.

x x x

Zbývá uzavřít, že francouzský protektorát v Tunisku vznikl a smlouvy, které upravovaly jeho právní postavení, byly bejovi diktovány ve snaze pod francouzskou nadvládou konsolidovat tuniskou ekonomiku, vytvořit výhodné podmínky pro evropské přistěhovalce do Tuniska a evropské, v prvé řadě francouzské, investory.

Poněkud prezíravý pohled na domorodé národy v protektorátech, jak se i u nás tradoval až do německé okupace českých zemí 15. března 1939, doznívá ostatně i v argumentaci Emila Soboty o tom, že forma protektorátu „*nebyla forma státního života vyspělých, kulturních národů*“,“¹⁵ a tedy zřízení Protektorátu Čechy a Morava nad vyspělým národem s historickou tradicí vlastní státnosti bylo pouhou zástěrkou k obcházení norem mezinárodního práva.

Bardská smlouva a Konvence z Marsy, jak vidno, přesahují rámec tuniských právních dějin a jako významné prameny ke studiu dějin mezinárodního práva veřejného si zaslouží i další pozornost.

---

¹³ Srv. Kundrát, M.: Padesát let francouzského protektorátu v Tunisku, *Moderní stát. Revue pro politiku, parlamentarismus a vědy státní*, V, 1932, str. 179-193.

¹⁴ Viz též Balík, S., (ml.): Oslavy 100. výročí tuniské advokacie, *Bulletin advokacie* č. 6-7/1998, str. 93-96; Dey Daly, R.: Du „oukil“ à l' avocat, *Gazette du Palais*, č.81-83/1998, str. 18-19.

¹⁵ Srv. Sobota, E. [uspořádal Schiesel, J.], *Co byl protektorát*, Kvasnička a Hampl, Praha 1946, str. 30.

Příloha č. 1
Bardská smlouva

- 1) *Mírové smlouvy, smlouvy o přátelství a obchodní smlouvy a všechny ostatní úmluvy, které v současné době existují mezi Francouzskou republikou a Jeho Výsosti tuniským Bejem jsou výslovně potvrzeny a obnoveny.*
- 2) *Aby usnadnila vládě Francouzské republiky splnění opatření, která je třeba přijmout, a aby bylo dosaženo cíle, který si předsevzaly smluvní strany, Jeho Výsost tuniský Bej souhlasí s tím, aby francouzská vojenská moc nechala obsadit všechny body, které uzná za vhodné, aby zajistila obnovení pořádku a bezpečnost hranice a pobřeží. Toto obsazení skončí, až francouzské a tuniské úřady uznají, po společné dohodě, že místní správa je schopna zajistit udržení pořádku.*
- 3) *Vláda Francouzské republiky se zavazuje převzít trvalou ochranu Jeho Výsosti tuniského Beje proti všemu nebezpečí, které by hrozilo jeho osobě nebo dynastií Jeho Výsosti nebo které by ohrožovalo mír v jeho zemi.*
- 4) *Vláda Francouzské republiky vystupuje jako garant výkonu smluv v současnosti platných mezi vládou Regentství a různými evropskými mocnostmi.*
- 5) *Vláda Francouzské republiky bude zastoupena u Jeho Výsosti tuniského Beje ministrem residentem, který bude dohlížet nad výkonem tohoto aktu a který bude prostředníkem vztahů francouzské vlády s tuniskými úřady pro všechny společné záležitosti obou zemí.*
- 6) *Diplomatické a konsulární úřady Francie v cizích zemích budou pověřeny ochranou zájmů tuniských a národů Regentství. Naopak, Jeho Výsost tuniský Bej se zavazuje neuzavřít žádný akt, mající mezinárodní charakter, aniž by to dal na vědomí vládě Francouzské republiky a aniž by to s ní předběžně konsultoval.*
- 7) *Vláda Francouzské republiky a vláda Jeho Výsosti tuniského Beje si vyhrazují právo určit společnou dohodou základy finanční organizace Regentství, aby zajistila správu státního dluhu a ochránila věřitele Tuniska.*
- 8) *Válečná daň bude uložena neporobeným kmenům v pohraničí a při pobřeží. Pozdější konvence určí její výši a způsob krytí, za něž je vláda Jeho Výsosti Beje odpovědná.*
- 9) *Aby byly chráněny alžírské državy Francouzské republiky proti pašování zbraní a válečné munice, vláda Jeho Výsosti tuniského Beje se zavazuje zakázat veškerý dovoz zbraní a válečné munice přes ostrov Djerba, přístav Gubès nebo jiné přístavy na jihu Tuniska.*

Příloha č. 2
Konvence z Marsy

1) *Aby usnadnil francouzské vládě výkon Protektorátu, Jeho Výsost tuniský Bej se zavazuje provést správní, soudní a finanční reformy, které francouzská vláda uzná za vhodné.*

2) *Francouzská vláda zajistí v čase a za podmínek, které se jí budou zdát nejlepší, půjčku vypsanou Jeho Výsostí Bejem z důvodů konverze či splácení konsolidovaného dluhu zvyšující se na částku 120 milionů franků a přechodného dluhu až do výše maximálně 17 550 000 franků. Jeho Výsosti se zakazuje v budoucnu smluvit jakýkoliv dluh na účet Regentství.*

3) *Z příjmů Regentství Jeho Výsost Bej odebere:*

- 1) *částky potřebné pro zajištění správy dluhu garantovaného Francií,*
- 2) *částku 2 miliony piastrů (1 200 000 franků), zisky z civilní listy, přebytky z příjmů, než budou určeny na úhradu nákladů správy Regentství a k náhradě výdajů Protektorátu.*

4) *Tato smlouva potvrzuje a doplňuje podle potřeby smlouvu z 12. května 1881. Nezmění se opatření k úhradě válečné daně, k nimž nyní došlo.*

Pro porovnání srov. výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava z 16. 3. 1939.

Dostupný z:

<https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/protizidovska-politika-po-zrizeni-protectoratu-cechy-a-morava/protectorat-cechy-a-morava/vynos-vudce-a-risskeho-kanclere-o-protectoratu-cechy-a-morava-ze-dne-16-brezna-1939/>

Japonská ústava z roku 1889

Zuzana Bůžková

Balíková mozaika si mimo jiné klade za cíl seznámit čtenáře s pracemi mladých začínajících autorů. Zuzana Bůžková pod vedením šéfredaktora Balíkovy mozaiky jako konzultanta sepsala a na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci v loňském roce úspěšně obhájila diplomovou práci na téma Ústava Velkého Japonského císařství po osvícenské revoluci Meidži. Jako konzultant mohu jen dodat, že práce, jejíž jádro článku představuje, na rozdíl od diplomových prací z oborů platného práva zaručeně nezastará.

Japonsko je země s bohatou a jedinečnou historií. Zajímavostí je, že tradiční mytologie Japonska říká, že k prvnímu sjednocení země došlo již v roce 660 před naším

letopočtem císařem Džimmu, avšak první císařové, jejichž existence je historicky doložena, žili nejspíše až v 6. století po Kristu. Zásadním faktorem ovlivňujícím historický vývoj Japonska je jeho geografické umístění.

Ústavě Velkého Japonského císařství a celkové rekodifikaci japonského práva předcházela dlouhá éra právních předpisů. První doloženou písemnou právní normou je Edikt o sedmnácti člancích z roku 604 našeho letopočtu. Ve druhé polovině 7. století našeho letopočtu v Japonsku proběhly v důsledku hospodářského úpadku, neúrody a hladomoru, reformy Taika. Na reformy Taika navazují kodexy Ómi, Taihó a Jóró. Ve 12. století je v zemi nastolena vojenská diktatura. V roce 1604 se japonský stát sjednocuje pod jedním svrchovaným vládcem, jímž byl Iejasu Tokugawa, který položil základy tokugawského šógunátu. Postavení císaře je pouze formální. Šógunátní vláda se snažila udržet feudální model společnosti za každou cenu. Toto samozřejmě nebylo dlouhodobě udržitelné a nespokojenost mezi poddanými vzrůstala. V kombinaci s několika hladomory, rolnickými povstáními a pučickým vlivu západních mocností, bylo zřejmé, že šógunátní vláda nebude nekonečná. Průběh revoluce Meidži byl, oproti například revolučnímu dění ve Francii, poměrně poklidný. Krvavé střety proběhly pouze při válkách Bošin, v nichž se střetly procísařské a prošógunátní síly. Jak to dopadlo všichni vědí. Po definitivní porážce šógunátu se otevřela cesta pro ustálení nové společnosti a s tím související celkovou rekodifikaci práva.

Samotné seznámení se s textem Ústavy Velkého Japonského císařství představuje výzvu. Překlad tehdejší japonštiny do angličtiny, a následný překlad do českého jazyka není úplně snadný. Text sám o sobě je však na svou dobu dosti moderní. Tvůrci Ústavy si byli vědomi toho, že text musí zohledňovat soudobé myšlenky západních společností, aby bylo zřejmé, že Japonsko je schopno si vládnout jako moderní stát samo o sobě a nepotřebuje k existenci „laskavou“ péči jiného státu. Systémem vlády byla zvolena absolutistická monarchie s parlamentními prvky.

Úvodní ustanovení vzletně hovoří o principech Ústavy, poukazují na historické souvislosti a na nezbytnost císařů. Skládají se z Císařské přísahy (Tsugebumi), Císařského reskriptu o vyhlášení Ústavy a Preambule (Joyu). Císař se dovolává svých předků, jejich dobrých činů, slibuje následování jejich příkladů a ochranu země před úpadkem a upevnění její stability. Císař také slibuje, že se zasadí o blaho všech lidí na území říše. Vysvětluje, že Ústava, v souladu s pokroky civilizace, zavazuje jak poddané, tak i členy císařského rodu a všichni se mohou dle Ústavy domoci ochrany svých práv. Preambule, jež má promulgační funkci, je koncipována formou slibu císaře, který jí zavazuje nejen sebe, ale i své následníky a poddané i jejich potomky k dodržování Ústavy.

Císař byl svrchovaný panovník, jeho osoba byla postavena na roveň božstvům, jeho osoba byla pokládána za posvátnou a nedotknutelnou, a byl tak nadřazen absolutně všem. Oficiální titul japonského císaře byl *tennó*, tedy nebeský vládce. Byl také zdrojem veškeré moci ve státě. Měl udržovat stabilitu státu. Paleta pravomocí svěřených císaři byla vpravdě široká. S ohledem na reformování státu a potřebu zachování rovnováhy a jednoty státu bylo třeba, aby postavení císaře bylo silné a stabilní, neohrožené vnitřními či vnějšími vlivy. Obecně lze říci, že žádný důležitější akt ve státě nemohl být proveden bez souhlasu císaře. Zasahoval do legislativního procesu, kdy měl mimo jiné svěřenu veškerou legislativní iniciativu, na druhou stranu byl v této oblasti omezen souhlasem císařského sněmu. Pokud císař vetoval návrh zákona, nebylo možné jeho rozhodnutí

nijak obejít. Císař měl dále mnoho různých pravomocí, např. uděloval tresty, rozhodoval o jejich vykonání, svolával Sněm, mohl rozpustit dolní komoru Sněmu – Sněmovnu reprezentantů, byl velitelem armády i námořnictva a další. Zajímavostí jistě je, že ženy sice byly z nástupnictví na trůn vyloučeny, mohly ale zastávat funkci regentky.

Největší změny lze spatřovat v právech a povinnostech občanů. Text Ústavy zohledňuje základní lidská práva a svobody – např. svobodu pohybu a pobytu, náboženského vyznání, ochranu vlastnictví, právo petiční a sdružovací, svoboda projevu, mnohá další a především rovnost lidí před zákonem. Po dlouhých letech feudálního modelu společnosti toto bylo něco nevidaného. Všem občanům tak byla garantována rovnost při nabývání civilních, vojenských nebo jakýchkoliv veřejných úřadů. V trestním řízení nemohlo dojít k zadržení, zatčení případně následné soudní řízení a ukládání trestu jinak, než v souladu se zákonem. Pokud jde o zaručenou svobodu náboženského vyznání, tak ta nebyla absolutní – projevy náboženského vyznání nesměly zasahovat do veřejného klidu a pořádku a náboženství jako takové nesmělo být v rozporu s povinnostmi občanů.

Ústava také zakotvovala Císařský sněm – byl dvoukomorový a zastupoval parlamentaristické prvky. Horní komora (Kizokium), sněmovna pánů, byla jmenovaným orgánem, členové nebyli voleni. Obecné složení sněmovny pánů bylo stanoveno ústavou, mezi její členy patřili příslušníci císařské rodiny, šlechty a ti, kteří byli jmenováni císařem. Sněmovna pánů zaručovala šlechtě jistou kontrolu nad situací v zemi a v podstatě omezovala prostřednictvím svých pravomocí aktivitu sněmovny reprezentantů.

Dolní komora parlamentu (Šúgín) byla složena z volených zástupců lidu, kdy voleni byli na čtyři roky. Pasivní volební právo bylo podmíněno – volen mohl být pouze muž, japonský občan, věk alespoň 30 let, trvalý pobyt v konkrétním městě či prefektuře nejméně jeden rok a za poslední rok mít určitou výši odvedené daně. Prostí občané se tak poprvé v japonské historii mohli podílet na vládě.

Členům obou komor byla poskytována ochrana projevu na půdě komor. Za projevy, výroky a hlasování učiněné při zasedání nemohl být člen komory postihnut. Členové komor nemohli být v době, kdy probíhalo zasedání zatčeni, pokud k tomu nedala příslušná komora svůj souhlas. Výjimkou byla situace, kdy byl člen komory při činu přímo přistižen nebo jeho jednání způsobilo vnitřní nepokoje nebo zahraniční rozmlísky. Další ustanovení Ústavy Velkého Japonského císařství se věnují Státní radě a ministrům. Státní rada byla zřízena primárně jako poradní orgán císaře. Jejím hlavním úkolem bylo poskytnout císaři nezaujaté a nové informace, které by mu pomáhali při rozhodování důležitých otázek. Členství ve Státní radě bylo doživotní. Ministrům byla svěřena moc výkonná a poradní. Článek VL ústavy stanovuje povinnost ministrů poskytovat císaři rad a zároveň jednoznačně vyslovuje osobní odpovědnost ministra za radu poskytnutou.

Rozsáhlou změnou prošlo také soudnictví. Nejvyšším soudem v císařství se stal soud v Tokiu, jemuž podléhala soustava místních soudů. Naprosté novum pak přináší čl. LXI pojednávající o soudu správních věcí. Soud tohoto typu před reformami Meidži v Japonsku neexistoval. Detaily organizace soudnictví pak stanovil zvláštní zákon. V ústavě nicméně byla zakotvena zásada veřejnosti soudních procesů a rozhodnutí, ale veřejnost mohla být z projednávání věci vyloučena, pokud tak stanovil zákon. S již výše zmíněnou rovností občanů před zákonem souviselo také to, že všichni občané se mohli dovolávat ochrany svých práv před jednotnou soudní soustavou.

Kapitola VI. ústavy pojednává o finančních záležitostech. Pokud jde o daně, tak ty mohly být vybírány jen na základě zákona a v souladu s ním. Státní rozpočet pak

schvaloval Císařský sněm. Pokud by mělo dojít k překročení výdajů předpokládaných při tvorbě rozpočtu, tak opět bylo třeba pro takové výdaje souhlasu Císařského sněmu. V ústavě bylo pamatováno i na rozpočtové provizorium – pokud by nebyl nový rozpočet schválen, platil by ten z odchozího roku.

Doplňková ustanovení již uzavírají text ústavy. Jejich obsahem jsou záležitosti, které se primárně dotýkají případných změn ústavy. Jde například o zákaz projednávání případných změn ústavy v okamžiku, kdy nejsou přítomni alespoň 2/3 členů obou komor Císařského sněmu nebo zákaz změny ústavy v době regentství.

Závěrem lze říci, že Ústava Velkého Japonského císařství je význačným textem, který stojí za pozornost současných čtenářů. Je třeba si uvědomit, že země, která byla po dobu přibližně čtyřiceti století v izolaci od vnějších vlivů, dokázala vytvořit text fundamentálního zákona natolik kvalitně, že obstál v porovnání s ústavami soudobých evropských států.

Juan Ginés de Sepulveda versus Bartolomé de las Casas – střet argumentace „populistické“ a přirozenoprávní, in: K. Bubelová, M. Frýdek (eds.), Polemiky a spory v právní vědě. Sborník příspěvků z jednání sekce teorie práva a právních dějin v rámci konference Olomoucké právnické dny 2010 konané ve dnech 27. – 28. 5. 2010 v Olomouci, Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2010, str. 95-99. ISBN 978-80-244-2665-5.

Anotace: Příspěvek poukazuje na aktuálnost právněhistorických témat na příkladu disputace, kterou vedli významní španělsí právníci 16. století Juan Ginés de Sepúlveda a Bartolomé de Las Casas o právech domorodého obyvatelstva při dobývání a kolonizaci území Latinské Ameriky. Sepúlvedova populistická argumentace reflektovala poznatky dobyvatelů a koresponduje s líčením událostí, které podal účastník Cortézova tažení Bernal Díaz del Castillo. Las Casas však uspěl s argumenty směřujícími obecně k ochraně lidských práv.

The article points to the topicality of issues in legal history against the example of the disputation lead by the distinguished sixteenth-century Spanish lawyers Juan Ginés de Sepulveda and Bartolomé de Las Casas on the rights of the indigenous population during the conquest and colonisation of Latin America. Sepulveda's populist reasoning reflected information from the conquerors and corresponds to the description of events presented by participant in Cortéz's campaign Bernal Díaz del Castillo. Las Casas, in contrast, succeeded with arguments directed universally at the protection of human rights.

Klíčová slova: právněhistorická témata, španělští právníci 16. století, dobývání a kolonizace Latinské Ameriky, Juan Ginés de Sepúlveda, Bartolomé de las Casas, Bernal Diaz del Castillo.

Issues in legal history, sixteenth-century Spanish lawyers, conquest and colonisation of Latin America, , Juan Ginés de Sepúlveda, Bartolomé de las Casas, Bernal Diaz del Castillo.

Úvod

V dopoledním referátu o slušnosti a právu jsem se mimo jiné přimlouval za povinnou výuku právních dějin na právnických fakultách. Tentokrát se budu v sekci věnovat tématu právněhistorickému, a to z několika důvodů.

Předně, na příkladu bez pouhých čtyřiceti let již půl tisíciletí staré disputace mezi Juanem Ginézem de Sepúlveda a Barolomé de Las Casas, konané před porotou Rady pro Indie (*Consejo de las Indias*) v r. 1550 ve Valladolidu, se pokusím ukázat, že s právními dějinami se nelze „vypořádat“ pár přednáškami o historických právních pramenech v rámci výuky oborů platného práva, neboť nestačí pouhá znalost obsahu starých právnických textů, ale je třeba něco vědět i o jejich aplikaci a dobovém kontextu.

Využiji dále této příležitosti, abych „zaprotokoloval“ ukázkou z části jedné z přednášek v oboru Mimoevropské právní dějiny, který si mohou studenti Právnické fakulty Univerzity Palackého od školního roku 2009-2010 pro zimní semestr vybrat jako předmět povinně volitelný.¹⁶

Potvrdím si konečně na praktickém příkladu staré pravdy, a to, že *historia magistra vitae est* a velmi často lze říci *nilhil novi sub sole*...

Tato noticka si přitom nenárokují přinést něco zásadně nového *ex fontibus*, svým rozsahem si ostatně nemůže ani činit nárok na to, že by se vypořádala s rozsáhlou literaturou zvolenému tématu věnovanou. Jistou inspirací se mi přitom stala esej o evropském univerzalizmu¹⁷, byť se do „říše, nad níž Slunce nezapadalo“ vydávám se záměrem poněkud jiného úhlu pohledu...

2. Všichni se přece znají...

Právnický svět v České republice je relativně malý. Není proto divu, že se posléze jeho protagonisté znají, a - což se jeví mediím jako zavrženíhodné - ač stávají na různých

---

¹⁶ Tento předmět přednáším na právnických fakultách v Plzni, Brně a Olomouci. Výuku oboru založil svého času na Právnické fakultě UK můj otec Stanislav Balík. Referát navazuje na učebnici S. Balík, S. Balík ml., *Právní dějiny mimoevropských zemí (stručný nástin)*. 2. rozšířené vydání. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. 2006.

¹⁷ Srv. I. Wallerstein, *Evropský univerzalizmus rétorika moci*. Praha, Sociologické nakladatelství 2008.

stranách sporů, nejsou nepřáteli a dokonce se stále setkávají a komunikují spolu, a to bez ohledu na to, zda třeba na této konferenci či v Zemanově kavárně v Brně.

Protagonisté našeho případu se ostatně znali také.

Nejvýznamnější univerzitou na Pyrenejském poloostrově byla v 16. století nepochybně univerzita v Salamance.

Do Salamanky přišel studovat Bartolomé de Las Casas - mimo jiné přítel Kolumbova syna Diega a pozdějšího objevitele Floridy Panphilia Narvaéze - v době, kdy tam byl studentem i Hernando Cortéz. Las Casas, jak píše v poznámce na přebalu českého vydání jeho spisu *O Zemí Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*¹⁸ František Gel, „*znal tedy od svého mládí jak objevitele Nového Světa, domnělých Indií, tak budoucího místokrále Indií, tak budoucího vítěze nad říší Aztéku Cortéze i objevitele Floridy Narvaéze a mnoho jiných postav světových dějin.*“

Juan Ginéz de Sepúlveda naopak před tím, než se přišel na španělský královský dvůr působil v Itálii, kde vystudoval na španělské koleji v Bologni.

Třetí muž, o němž nebyla v názvu referátu zmínka, se jmenoval Bernal Díaz del Castillo, byl autorem pozoruhodných vzpomínek nazvaných *Pravdivá historie dobývání Mexika*¹⁹ a přímým účastníkem jak Cortézovy výpravy, tak jako v podstatě svědek při jednání Rady pro Indie, kterého „*přikázali povolat jakožto nejstaršího dobyvatele Nového Španělska.*“²⁰

Položím si nyní otázku, jak by asi přiřadil ke shora uvedeným osobám role obhájece zájmů „*opravdových dobyvatelů*“ a ochránce práv domorodého obyvatelstva čtenář současného českého bulvárního tisku neznalý historie a zvyklý na zjednodušující klišé...

Zdání klame...

Ve Valladolidu na obranu domorodého obyvatelstva vystoupil Las Casas, který, slovy Josefa Polišenského, „*představuje přeběhlíka z tábora encomenderů na stranu pokořených a zároveň ovšem i jeden z vrcholů španělského génia, který dovedl nejenom dobývat koloniální říše, ale dovedl také kritizovat způsob, jak jich bylo dobyto.*“²¹

3. ...užívají občas praktiky za hranou právní etiky...

Řečeno poněkud s nadsázkou, bylo jmenování guvernérem v Novém Španělsku cosi jako úspěch ve výběrovém řízení. Nabízela se však i celá řada dalších královských úřadů...

Doboví lobbyisté, řečeno dnešní terminologií, podle spontánní výpovědi Bernala Díaze, z níž uvedu úryvky, postupovali následovně:

Cortéz vyslal v r. 1522 Alfonsa de Ávila a Antonia de Quiñones do Kastilie. „*Ti dva měli odjet jakožto mluvčí Nového Španělska a Cortéze a na dvou velkých lodích odvézt zlaté pruty v ceně padesáti osmi tisíc kastilských a pokladnici, kterou jsme nazývali Montezumovu ...; byl to věru velký poklad pro našeho velkého císaře...Po těchto*

---

¹⁸ Srv. Bartolomé de Las Casas *O zemí Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. Z latiny přeložil, poznámkami a autorovým životopisem opatřil F. Gel. Předmluvu napsal J. Plohar. Praha, Lidová demokracie 1954.

¹⁹ Srv. Bernal Díaz del Castillo, *Pravdivá historie dobývání Mexika*. Přeložil L. Kult. Předmluvu napsal J. Polišenský. Živá díla minulosti, sv. 89-90. Praha, Odeon, 1980.

²⁰ Srv. Díaz del Castillo, *Pravdivá historie*, kap. CCXI, II., str. 381.

²¹ Srv. Polišenský, *Pravdivá historie (předmluva)*, I., str. 14.

mluvčích poslala Jeho Veličenstvu dopis městská rada v Mexiku a stejně tak jsme mu napsali my, všichni dobyvatelé, dále Cortéz, fray Pedro Melgarejo...“ a všichni pak mimo jiné „souhlasně žádali, aby guvernérství v tomto Novém Španělsku milostivě svěřil Cortésovi...a všem nám dobyvatelům aby milostivě svěřil, a to dědičně, všechny královské úřady...a aby tyto úřady milostivě nesvěřoval osobám jiným, nýbrž aby zůstaly mezi námi.“ O vztahu dobyvatelů k právu a právníkům, svědčí pak žádost císaři, „aby neposílal žádné učence, protože kdyby přišli do této země, tedy by ji knihami rozvrátili, nastaly by spory a rozkoly.“²²

O tom, jak se loď zmocnil francouzský pirát Jean Florin netřeba pro účely právněhistorické podrobněji pojednat. Zastavme se však krátce nad argumentací francouzského krále.²³ Ten na adresu Tordesillaské smlouvy z r. 1494²⁴ měl říci „*jak to, že si králové španělský a portugalský rozdělili svět mezi sebou, aniž dali část jemu; nechť prý ukážou poslední vůli našeho otce Adama, jestli je snad ustanovil jedinými dědici a pány těch zemí, které zabrali, a z toho důvodu je prý dovoleno, aby on jim na moři uloupil vše, co bude moci.*“²⁵

Piráta Jean Florin byl pak s touto argumentací vyslán znovu na moře, aby v králových službách loupil tak dlouho, než jej Španělé zajali, odsoudili a popravili.

Jak naznačuje již tento příklad z r. 1525, v slavné disputaci o čtvrt století později nešlo o pouhé teoretické úvahy, ale především o zájmy mocenské, majetkové a ekonomické, přičemž ti, jež zprostředkovaně zastupoval Juan Ginés de Sepúlveda, žili v přesvědčení či alespoň tvrdili, že v Latinské Americe konali to, „*což bylo najisto pokládáno za velmi užitečné.*“²⁶

4. ... a populistickou argumentaci...

To, o co šlo dobyvatelům a osídlencům v Latinské Americe, popsal Las Casas slovy:

*„Jediným účelem a cílem tohoto španělského ničení nekonečného množství oněch lidí bylo zlato; a snaha Španělů, aby v krátkém čase zbohatnuvše jakoby jediným skokem dosáhli postavení a hodností, jež jim nepříslušely. A posléze, abych to in summa řekl, jejich lakota a ctižádost, nad něž horší skoro nelze vymyslet.“*²⁷

Nešlo by říci jazykem 21. století, že oni Španělé, o nichž Las Casas píše, byli něco jako dnešní tzv. „novodobí zbohatlíci“?

Konkrétně se v r. 1550 jednalo i o to, zda encomienda, tj. „*přidělování indiánských vsí*“ bude napříště dáno „*dědičně těm, kdo sloužili Jeho Veličenstvu.*“²⁸

Sepúlveda, jak známo, shrnul svoji argumentaci k obhajobě „*spravedlivých důvodů k válce proti Indiánům*“ do čtyř okruhů. Pregnantně je rekapituluje Emmanuel Wallerstein,²⁹ na jehož rozpravu lze plně odkázat. Jednalo se o barbarství Indiánů,

²² Srv. podrobněji Díaz del Castillio, Pravdivá historie, kap. CLIX, II., str. 93-94.

²³ Ač jej Díaz del Castillo výslovně nezmiňuje, jednalo se o Františka I.

²⁴ Rovněž tento dokument není v Pravdivé historii pojmenován.

²⁵ Srv. Díaz del Castillio, Pravdivá historie, kap. CLIX, II., str. 96.

²⁶ Srv. Díaz del Castillio, Pravdivá historie, kap. CLIX, II., str. 93.

²⁷ Srv. Las Casas, O zemích Indijských, str. 22.

²⁸ Srv. Díaz del Castillio, Pravdivá historie, kap. CCXI, II. str.382.

²⁹ Blíže srv. Wallerstein, Evropský univerzalismus, str. 16-17.

nutnost potrestat je za zločiny proti božskému a přirozenému zákonu, předcházení škodám na životech těch, kteří byli obětováni při modloslužebných obřadech, a konečně podpora a usnadnění křesťanské evangelizace domorodého obyvatelstva.

Bylo-li předesláno, že Sepulvédova argumentace byla populistická jako protiklad argumentace přirozenoprávní, nutno podotknout, že tomu je tak nikoliv podle toho, k jakému směru je Sepulvéda tradičně přiřazován, ale podle konkrétního obsahu a zdroje jeho argumentů. Je totiž evidentní, že Sepulvéda vycházel z pohledů a názorů dobyvatelů, tak, jak je prezentoval i Días del Castillo. Jinými slovy řečeno, Sepulvéda vycházel z úvahy, že k obhájení jeho stanoviska postačí především samo vylíčení skutkového stavu, které přivede emoce jako předpokládaný základ úspěchu na jeho stranu.

Představme si, jak by i dnes na publikum působily zprávy tohoto typu:

„Nejprve povím o obětech, které jsme viděli v zemích a provinciích, které jsme dobyli; ty kraje byly plny obětí a špatností, vždyť jen v městě Mexiku a v několika obcích ležících u jezera zabíjeli každoročně přes dva tisíce malých a velkých osob...Měli ve zvyku obětovat tváře a uši, jazyky a rty, hrudi, paže a masité části těla, nohy, ba i přirození...jejich modlitebny, které mezi sebou nazývají ku, byly tak četné, že je proklínám...mimoto byli Indiáni většinou pohlavně zvrácení... chlapci chodili oděni v ženské šaty, aby si to d'ábelsky hnusné obcování usnadnili...jedí lidské maso, jako my jíme hovězí maso z jatek...rourkami si nalávali řitním otvorem do břicha tamější víno, jako když se u nás podává lék...a páchali mnoho jiných neřestí a špatností...“³⁰

I tento pouze demonstrativní výčet „ohavností“ by dnes, podle mého názoru, stačil k tomu, aby veřejné mínění stálo proti Las Casasovi...

5. ...přesto však spravedlnost dostala průchod.

Bartolomé de Las Casas měl zajisté složitější výchozí pozici, byl však – pokud bych směl býti v dané věci soudcem – vybaven větší přemýšlivostí, právníckým umem a praktickou zkušeností než jeho oponent. Las Casasova argumentace vnesla do sporu nepochybně na svoji dobu moderní prvky a způsob uvažování, který není cizí ani konstitucionalistovi či internacionalistovi dnešních dnů.

Rovněž Las Casaovy argumenty jsou literaturou popisovány³¹, pokusím se je nyní pouze jinak seřadit a stručně připomenout.

„Evangelium se šíří nikoliv kopím, ale slovem Božím, křesťanským životem a působením rozumu.“

„Je hříchem hodným věčného zatracení škodit nevinným a zabíjet je, aby byli potrestáni viníci, protože je to proti spravedlnosti...Povinnost osvobodit nevinné neexistuje, když existuje někdo vhodnější, kdo je může osvobodit.“ Zde, v nejobtížnějším bodu, je argumentováno principem minimální škody, či chcete-li, principem proporcionality.

Zajímavý je pak i argument, že modlářství nemůže být souzeno podle jurisdikce křesťanské, ale pouze Bohem.

³⁰ Días del Castillo, Pravdivá historie, kap. CCVIII, II. str. 368-369.

³¹ Opět doporučuji rekapitulaci in: Wallerstein, Evropský univerzalizmus, str. 17-20. Odtud беру i další citace z Las Casasovy argumentace.

Las Casas vyslovil naději, že „*takoví nevěřící budou obráceni a napraví své chyby...nepáchají takové hříchy zatvrzele,ale zajisté...pro svou neznalost Boha.*“

Disputace skončila ve své době bez jednoznačného rezultátu, kdo zvítězil. S ohledem na dobové okolnosti si to lze vysvětlit tak, že Las Casas zvítězil tím, že nebyl oficiálně shledán poraženým. Arciť i bulvární tisk obvykle utichne, ukáže-li se, že věc se má jinak, než bylo na počátku prezentováno...

Názor, který zastával Las Casas, dosáhl nepřímo svého dobového uznání i aplikací Nových zákonů (Leyes Nuevas) v španělských koloniích v Latinské Americe a přímého samozřejmě v dnešní době.

Zcela závěrem se pak vrátím i k dopolednímu tématu slušnost a právo.

I právě okomentovaný případ by šlo zařadit do jeho mozaiky. Právní historie tak dodává další příklad k povzbuzení pro ty, kteří, ač v dané chvíli s menšinovým či dokonce zatracovaným nebo bagatelizovaným názorem, při výkonu právnického povolání neohroženě stojí ve službách spravedlnosti.

K tématu **Palestina od 2. poloviny 19. století, vznik státu Izrael** doporučuji knihu Ericha Ternera: *Dějiny státu Izrael*. Praha: Kora, 1991, která je dostupná z:

<https://kramerius-vs.nkp.cz/search?q=D%C4%9Bjiny%20st%C3%A1tu%20Izrael>

Zaměřte se na otázky:

- 1) Sionismus, organizace, osobnosti.
- 2) Plány a sliby Velké Británie a Francie během 1. světové války
- 3) Britský mandát typu A
- 3) Vznik státu Izrael (projednávání věci v OSN, postoj Československa).

K tématice **Japonska** doporučuji shlédnout film *Poslední samuraj* (dostupné z: <http://filmoto.cz/bambi-2016/online/>).

K tématu **osamostatňování Latinské Ameriky** doporučuji text Cádizská ústava z r. 1812, dostupný z:

https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/revoluce/BalikStanislav.pdf

Otázky jsou následující:

- 1) Porovnejte Bardskou smlouvu s Výnosem o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.
- 2) Vysvětlete, proč japonský císař Hirohito nebyl souzen v roce 1946 v Tokijském procesu s japonskými válečnými zločinci.
- 3) Jaká pravidla zahraniční politiky USA stanovila Monroeova doktrína.
- 4) Jak ovlivnila Cádizská ústava z r. 1812 proces osamostatňování Latinské Ameriky ze španělské nadvlády.
- 5) Mají mimoevropské právní dějiny své kouzlo a v čem?

